

REKONSTRUKCIJA SRPSKOG RADIJA - PROVERA MEDIJSKIH KAPACITETA ZA “EVROPSKE INTEGRACIJE”

316.774.654.191(497.11)“2000/2006”
347.836(497.11)“2000/2006”

Ukoliko se isključi čulo vida, ne znači da se ništa ne vidi, već to upravo znači da se vidi neograničeno mnogo, koliko god hoćete.

(Bertolt Breht)

Ovaj tekst ima za cilj da istraži faktore uticaja i predstavi transformaciju elektronskih medija (posebno radija), u Srbiji, u procesu nakon demokratskih promena 2000. godine. Akcenat je stavljen na proces donošenja novih normativnih akata, koji su trebalo da urede ovu oblast, te njihovim proceduralnim ishodištima. Reč je o dokumentima i aktivnostima koji su delom suštinski, a delom samo deklarativno, sledili demokratske tradicije i preporuke evropskih institucija. Iz ovih razloga, sistem funkcionisanja i poslovanja elektronskih medija u Srbiji tek je neznatno unapređen, bez suštinske rekonstrukcije i transformacije, a čime uređenje ove oblasti još uvek ostaje u domenu simulacije.

Ključne reči:

radio-difuzija, radio, medijsko zakonodavstvo, tranzicija, evropske integracije, Srbija, Republička radio-difuzna agencija.

Tranzicija u postkomunističkim zemljama, uz brojne političke, ekonomske i socijalne reforme, podrazumevala je i demokratizaciju medijâ. Jedna od pretpostavki ovog procesa svakako je bila vezana za stvaranje normativnog regulatornog okvira koji je trebalo uskladiti sa standardima razvijenih demokratija, modelima njihovih javnih politika i pozitivnih propisa. S druge strane, suštinski je reč o dubinskoj transformaciji svesti svih građana o napornoj i neophodnoj regresiji koja će omogućiti njihovim zemljama - koje su po okončanju Drugog svetskog rata svoje društveno uređenje izgrađeno po modelu

razvijenog manufakturnog kapitalizma zamenile socijalističkim, - da prođu kroz neminovnu društvenu evoluciju.

Proces tranzicije u Srbiji, kao dela dezintegrisane SFRJ, SRJ i kasnije državne zajednice SCG, započinje nakon demokratskih promena 2000. godine; od tada se kretao uzlaznom linijom, sa čestim i brojnim preprekama. Neke su bile očekivane (prvenstveno problemi u ekonomskoj i privrednoj sferi), dok su neke bile indukovane političkim nasleđem, parlamentarnim krizama, neizvesnim statusom Kosova i Državne zajednice, nepostojanjem strategije razvoja zemlje, neispunjenjem očekivanja evropskih institucija. Kao bitno istorijsko nasleđe pojavio se problem saradnje, odnosno nesaradnje, sa Haškim tribunalom uz sisteme prinude i prisile koji su aktivirani uvek u situaciji kada se status zemlje koliko-toliko popravljao. Krupan problem koji se odražavao i na funkcionisanje medija i radio-stanica bio je problem sučeljavanja sa politikom prethodnog režima, koja je ocenjena i etablirana kao genocidna i kriminalna, što je bilo nasleđe sa kojim su se vrlo teško nosili svi, od političkih subjekata preko medijâ, do samih građana.

Demokratske promene i proces tranzicije započete krajem 2000. godine, pred Srbiju su postavile zadatak restruktuiranja i redefinisanja medijskog sistema. Za razliku od evropskih sistema elektronskih medija, u kojima je deregulacija predstavljala pozitivan trend, deregulacija medijske sfere iz 90-ih u našim uslovima predstavljala je mogućnost da se svako, bez obzira na profesionalne i etičke kvalitete, obraća masovnom auditorijumu i nekontrolisano manipuliše ovom vrstom moći. Kao i u slučaju drugih zemalja u tranziciji, od medija se očekivalo mnogo, pa čak i previše. Oni nisu viđeni samo kao segment koji bi trebalo da u tranzicionim uslovima bude transformisan, već i kao činilac koji će od „sidra” postati pogonski motor tranzicije i demokratizacije. Ono čega su verovatno samo retki bili svesni jeste to da se u društvu koje je u svakom pogledu - političkom, ekonomskom, kulturnom, moralnom¹ - poljuljano i nestabilno, od medija ne može očekivati previše.

Jedan od strateških zadataka u smislu transformacije odnosa društvo/država i medija bilo je insistiranje na njihovom odvajanju, izolovanju od centara političko-partijske i ekonomske moći² u smislu čega su se kretala razmišljanja o neophodnosti uspostavljanja javnog radio-difuznog servisa. Nažalost, sfera empirije, ali i brojna istraživanja (IREX, OSI - Open Society Institut Budapest ...),

1 Mirjana Nikolić, „Etika radio talasa”, Zbornik radova FDU, Institut FDU, Beograd, 2006, str. 311.

2 Mehanizmi bitni za ovaj proces vezani su za: transparentnu i jasnu proceduru dobijanja frekvencija, konstituisanje upravljačke strukture u javnim medijima koje bi morale da budu nezavisne i izabrane prema demokratskim procedurama i bez pritiska, profesionalizacija medijskih radnika, insistiranje na etičkim principima, podsticanje pluralizma i demokratskih procesa.

pokazala su da su medijske reforme u Srbiji u tranzicionom procesu vrlo spore i nedosledne, sa vrlo čestim pokušajima kako Vlade tako i Parlamenta da na ovu oblast deluje proizvoljno i u skladu sa dnevnim potrebama, često zaboravljajući na negativani manir bivšeg režima koji je primenjivao vrlo slične metode³.

Nakon 2000. godine, nova vlast je uvela moratorijum na dodelu i korišćenje javnih frekvencija, u najboljoj nameri da „zamrzne” postojeće stanje, dok se ne stvore kompletni uslovi za potpuno uređenje oblasti elektronskih medija. Ova odredba se samo sporadično poštovala, jer su i dalje nekontrolisano osnivani novi mediji, te umesto da ova odredba bude na snazi, nekoliko meseci praktično je trajala do sredine 2006. godine. Brojne radio stanice koje su jedva preživljavale i delile siromašno tržište, nisu bile jasno profilisane, funkcionisale su van svih standarda, ne poštujući ni estetika ni etička načela, bez vizije delovanja⁴, pa čak i sa skromnim tehničkim mogućnostima. U takvom ambijentu, nadležni organi za oblast radio-difuzije nisu bili skoncentrisani na makroorganizacionu transformaciju sistema elektronskih medija, već prepuštaju medije, radio stanice uplivu političke oligarhije i njihovim manipulacijama. S druge strane, programi radio-stanica, a time i uređivačka politika, generalno su obeleženi: redovnim praćenjem sukoba na relaciji DOS-DSS, reafirmacijom jezika mržnje⁵ koji eskalira naročito u vreme i neposredno pred izbore na bilo kom nivou, manje ili više pristrasno praćenje događanja u Haškom tribunalu, visokim interesovanjem za situaciju na Kosovu, posebno u vreme eskalacija različitih oblika tenzija (mart 2004), manje ili više otvorenim podrškama određenim političkim opcijama. Ukoliko se prenebregne sporo usvajanje i neprimenjivanje zakona koji su imali zadatak da uredi sferu elektronskih medija, o čemu će u nastavku rada biti više reči, kao osnovni nedostaci u funkcionisanju medijskog sistema Srbije, u periodu od 2000. do danas, mogu se navesti:

- otežano konstituisanje i različiti pritisci na funkcionisanje nezavisnih regulatornih tela;
- potpuno neregulisan ili polovično uređen rad komercijalnih elektronskih medija;
- kvantitativni i kvalitativni nedostaci u sferi istraživačkog novinarstva;
- nezadovoljavajući i ograničen položaj novinara i medijskih radnika - loša plaćenost, nedostatak motivacije, bojazan za lični status i status medija u kome rade, vlasnici kao urednici i donosioci odluka za čije donošenje nisu kompetentni, gušenje novinarskih sloboda i veliki broj sudskih procesa protiv novinara kojima se sudi prema Krivičnom zakonu - što je

3 Milena Dragicevic Sestic, „Media War and Hatred”, *Kultura*, Beograd, 1994, str. 191.

4 Primera radi, u Beogradu i okolini je do 2006 godine delovalo oko 100 radio-stanica što mnogo više kao podatak govori ukoliko se komparira sa brojem stanica u Londonu kojih je 17 ili u Budimpešti - 14.

5 Veliki broj elektronskih medija preneo je na primer izjavu lidera SRS Vojislava Šešelja koji je izjavio da je „*Danas* - američko glasilo koje uređuje CIA”.

vrlo često izazivalo negativne reakcije inostranih novinarskih i medijskih organizacija;

- uspostrena i parcijalna transformacija državne radio televizije u instituciju javnog servisa, problemi u vezi sa uspostavljanjem mehanizma naplate RTV pretplate;
- izdvajaju se mediji koji su tehnički, programski i finansijski moćniji - na primer, RTV Pink kao medijski sistem sa dve radio stanice, televizijom, izdavačkom delatnošću, balkanskom i sateliteskom mrežom;
- neprekidni, čak i panični pokušaji nekih komercijalnih medija da se čvršće povežu sa novim političkom strukturom i nosiocima političke moći⁶;
- nedefinisani ili lažno prikazani vlasnički odnosi⁷ nad medijima;
- problemi u vezi sa privatizacijom⁸ elektronskih medija - radija i televizije
  - zanimljiv model privatizacije i dokapitalizacije RTV B92, neobični izbori strateških partnera, vlasnička transformacija RTV Pinka koji je formalno 49% u vlasništvu austrijskog partnera;

Iz svih navedenih razloga, apsolutno se nameće zaključak do kojeg su došle i kompetentne evropske institucije, da Srbija trenutno ima najlošiju i najneuređeniju medijsku scenu, što je donekle korigovano tokom 2006. godine kada su učinjeni neki pomaci u cilju konkretnije regulacije i uređenja. Potvrda nešto boljeg statusa domaćih medija i zaposlenih u njima vezana je i za izveštaje međunarodne organizacije *Reporteri bez granica* koja je procenila sa je, s obzirom na položaj medija i medijske slobode, Srbija na 45. mestu⁹, zajedno sa Makedonijom, ispred Hrvatske koja je na 53. mestu, a iza Slovenije na 10. i Bosne i Hercegovine na 19. mestu.

Normativno-pravni okvir transformacije radija i radio-difuzije u Srbiji 2000 - 2006.

Sa uređenjem medijske sfere u Srbiji nakon 2000. godine počelo se kroz donošenje - proceduralno usvajanje, zakonskih akata. Međutim, ono što je izostalo jeste

6 Kako raste procenjena popularnost neke partije, tako njeni lideri postaju interesantniji za neke RTV stanice.

7 Pojedine medije drže domaći „tajkuni“, u druge je ušao strani kapital (nemački koncern WAZ u kompaniju *Politika* i *Dnevnik* iz Novog Sada, švajcarski *Renier* u *Blic*), a svoje vlasništvo, u kombinaciji sa stranim donacijama ili finansijerima raznih projekata, u pojedinim redakcijama (*Danas*, RTV B92) drže sami novinari. U privatnom vlasništvu novinara su i agencije *Beta* i *Fonet*. Poseban problem predstavlja i transformacija drugih medija u državnom vlasništvu - TANJUG, YU info, Radio Jugoslavija, odnosno Radio SCG.

8 Proces privatizacije RTV stanica lokalne i regionalne zajednice trebalo je da se završi do juna 2006, ali je taj rok produžen do kraja 2007;

9 Srbija je prema slobodi medija na 45. mestu, izvor *Danas*, 25.10. 2006, str. 7.

istinska primena donetih propisa, pri čemu je prečesto, samo deklarativno, potcrtavano da članstvo u Evropskoj Uniji i svi oblici „evropskih integracija” značajnim delom zavise i od ovih elemenata. Pokušaji da se u skladu sa zahtevima Evropske unije, regulišu i redefinišu funkcije i položaj medija delom su bili realni, a delom fiktivni i u funkciji marketinga različitih političkih partija, skupštinskih odbora ili tela kojima je poveren ovaj zadatak.

U svojevrsnom vakuumu, u kome je potpuno bilo izvesno da se ne može nastaviti sa primenom postojećih normativa a da novi nisu još uvek verifikovani, dolazi do eskalacije broja štampanih, ali i elektronskih medija - radio i televizijskih stanica. Pobornici vulgarne demokratizacije medija smatrali su da se sa slomom totalirnog režima svugde i na svakom mestu mogu osnivati stanice, što nažalost nije bilo u skladu sa promišljenim shvatanjem puta u evropske integracije. Tako nastaje predimenzionirano tržište privatnih štampanih medija i prezagrušen etar, u kome egzistira ogroman broj neprofilisanih radio i televizijskih stanica. Za malo i siromašno tržište, ovoliki broj medija svake vrste, predstavljao je krupan problem.

Novi zakonski regulativi medijske sfere, koji su doneti na osnovu preporuka Evropske unije i njenih institucija - Saveta Evrope i Organizacije za evropsku bezbednost saradnju (OEPS), trebalo je da postanu temelj medijske transformacije. Međutim, postupak izrade i usvajanja zakona bio je vrlo spor, praćen brojnim opstrukcijama. Konačno, kada je i došlo do usvajanja zakonskih akata u Skupštini i proceduralnog objavljivanja ovih akata u Službenom glasniku, oni ostaju „mrtvo slovo na papiru”, s obzirom da je tek nekoliko godina kasnije došlo do primene dela njihovih članova.

Druga bitna pretpostavka koja je morala da bude integrisana u nove normativne akte bila je afirmacija ideje javnog servisa i prepoznavanje institucije koja će postati njen nosilac. U zemlji koja je u 2000. godini bila Savezna Republika Jugoslavija, a od sredine 2006. započela egzistenciju kao Republika Srbija, apsolutno nije bila tajna da su „sve političke snage i opcije želele što veći uticaj na medije”¹⁰. U tom smislu, nosioci novog prodemokratskog društvenog sistema posle 2000. godine u Srbiji bili su pred dilemom da li da medijski sistem i etatističko-centralističku organizaciju radija i televizije sa nacionalnom pokrivenošću i razgranatom mrežom predajnika i repetitora transformišu u javni servis¹¹ ili da pribegnu modelu urušavanja, pa

10 Rade Veljanovski, *Javni RTV servis u službi građana*, Clio, Beograd, 2005, str. 76.

11 ... u kojoj su nekadašnji hiperdržavni Radio i Televizija Beograd trebalo da budu prepoznati kao nosioci funkcije javnog radio-difuznog servisa i reprezentivi potreba najvećeg dela auditorijuma. Pred nju se kao i pred mnoge bivše socijalističke zemalje u smislu potrebe za promenom medijskog sistema, postavila dilema vezana za pitanje - „Da li održati i obnavljati dotadašnju državnu radio-televiziju, da li nju transformisati u javni servis ili tu medijsku organizaciju sa velikom hipotekom prošlosti ugaziti i sve početi iz početka?”

potom konstrukcije novog i neopterećenog radio-televizijskog sistema koji će biti nosilac javne funkcije. Dilema bi se mogla označiti i kao dilema - da li vršiti rekonstrukciju ili konstrukciju, odnosno da li se u definisanju i stvaranju javnog servisa¹² opredeliti za institucionalni ili programski koncept, tačnije, imenovati Radio televiziju Srbije za legitimnog nosioca novog programsko-produkcionog modela i ne pružiti šansu demokratskoj javnosti da možda i referendumski javni servis prepozna u programskom modelu „RTV”, „B92” ili „RTV Pinka”.

Od zakonskih akata koji konkretno imaju zadatak da omoguće i uredi funkcionisanje elektronskih medija u novim i izmenjenim uslovima, usvojeni su: Zakon o radiodifuziji RS (2002.), Zakon o izmenama i dopunama Zakona o radiodifuziji RS (2004), Zakon o izmenama i dopunama Zakona o Radio-difuziji RS (2006), Pravilnika o načinu privatizacije radio i/ili televizijskih stanica lokalnih i regionalnih zajednica (2005), Zakona o telekomunikacijama RS (2003), Zakona o javnom informisanju RS (2003), Zakona o slobodnom pristupu informacija od javnog značaja RS (2004.) i Zakona o oglašavanju RS (2005).

Zakon o radiodifuziji (2002) i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o radio-difuziji (2004)

204

Zakon o radiodifuziji je prvi i najznačajniji zakonski akt¹³ koji je trebalo da obezbedi sistemsko funkcionisanje i temeljnu transformaciju sa reorganizacijom sfere delovanja i poslovanja elektronskih medija. Reč je o zakonu koji je trebalo da unese apsolutno novu strategiju i nov način razmišljanja o radio-difuziji, koji je na ovim prostorima nakon dominacije državnih i političkih medija trebalo da obezbedi okvir demokratske transformacije u tranziciji. Na Zakonu je radio ekspertski tim¹⁴ koji je posle sedam verzija svoj predlog podneo Skupštini Srbije. Zakon je predstavljao solidan okvir za regulisanje oblasti radio-difuzije, međutim već po njegovom usvajanju pokazale su se neke od praktičnih manjkavosti, što je nažalost bio manji problem u odnosu na činjenicu da se postojeći kaos u etru i radio-difuznom sistemu Srbije donošenjem ovog akta nije uredio već nastavio.

Ovde je neophodno skrenuti pažnju da je proces transformacije nacionalnih radio (i TV) stanica bitno bio različit u zemljama ex-Jugoslavije i drugim postsocijalističkim zemljama sa brojnim primerima revanšizma, ali ne i erupcije nacionalizma koji je eskalirao građanskim ratom i stranom intervencijom, što je karakteristika naših, srpskih prostora.

12 Mirjana Nikolić, „Javni radio-difuzni servis u Srbiji: transformacije u tranziciji”, *Zbornik radova FDU*, Institut FDU, Beograd, 2003, str. 164.

13 Zakon o radio-difuziji usvojen je i objavljen u Službenom glasniku RS 19. jula 2002. godine. Zakon je potpisao predsednik Republike Srbije Milan Milutinović, a objavljen je u *Službenom glasniku Republike Srbije*, broj 42 iz 2002. godine.

14 Ekspertski tim su činili medijski profesionalci, univerzitetski profesori, predstavnici profesionalnih udruženja i nevladinih organizacija uz veliku pomoć stručnjaka iz referentnih evropskih organizacija.

Razlozi su vezani za činjenicu da ne samo što nisu konstituisani organi i tela kojima je zakonodavac dao mandat da uredi sferu elektronskih medija, već i u činjenici da neke od osnovnih odredbi Zakona nisu bile primenjivane.

Zakon o radiodifuziji RS (2002) uređuje uslove i način obavljanja radio-difuzne delatnosti u Republici Srbiji, u skladu sa međunarodnim konvencijama i standardima. Uz osnovne odredbe, Zakon predviđa osnivanje Republičke radiodifuzne agencije¹⁵ (RRA) koja je ovlašćena za sva pitanja, od strateških do konkretnih - brige o izdavanju dozvola i nadzor nad radom emitera. Jedan od najvažnijih zadataka ove Agencije je da u saradnji sa Agencijom za telekomunikacije definiše strategiju razvoja radio-difuzije u Srbiji, kojom na osnovu uvida u potrebe građana i društvenih grupa koje mogu biti potrebe za informisanjem, obrazovanjem, sadržajima iz kulture, sporta..., utvrđuje vrstu i broj emitera, željene zone servisa¹⁶ i druge parametre za koje se raspisuje javni konkurs.

Operativni organ Republičke radiodifuzne agencije je nezavisni Savet Agencije koji donosi sve odluke o pitanjima iz nadležnosti Agencije. Savet broji devet članova, a „ovlašćenje i dužnost da predlažu članove Saveta” imaju: Narodna skupština RS; Skupština autonomne pokrajine Vojvodine; Vlada Republike Srbije, Izvršno veće AP Vojvodine, rektori univerziteta u Republici putem zajedničkog dogovora; udruženja radiodifuznih javnih glasila u Republici Srbiji, udruženje novinara, udruženja filmskih i dramskih umetnika, kompozitora - zajedničkim dogovorom; domaće nevladine organizacije i udruženja građana; crkve i verske zajednice, dok devetog člana biraju već izabrani članovi i on bi morao da živi i radi na području Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija¹⁷.

Već prilikom prvog postupka izbora članova Saveta RRA prema odredbama novog Zakona, došlo je do brojnih proceduralnih prekršaja u koje se ubrajaju: nepoštovanje obaveze da biografije predloženih članova budu dostupne javnosti 30 dana pre izbora, predlozi kandidata sa neprihvatljivim biografijama, izbor devetog člana koji nije ispunjavao uslov da živi i radi na teritoriji Kosova i Metohije. Predloženi i izabrani Savet nije imao pun legitimitet, došlo je do sumnji u demokratski izbor i svojevrsne blokade rada ovog tela. Celokupna situacija dovela je u do uverenja kod najvećeg dela stručne javnosti da je donošenje Zakona samo

15 Radi obezbeđivanja uslova za efikasno sprovođenje i unapređenje radiodifuzne politike u republici Srbiji na način primeren demokratskom društvu.

16 Zona servisa (opsluživanja): oblast u okolini nekog predajnika u kojoj je ispunjen uslov kvalitetnog prijema signala u realnim uslovima. Željena zona servisa: geografska oblast ili administrativno područje kojem je namenjen radio-difuzni servis (*Zakon o radiodifuziji*, član 4, Službeni glasnik Republike Srbije, broj 42 iz 2002. godine).

17 Zakon o radiodifuziji, član 23, Službeni glasnik Republike Srbije, broj 97 iz 2004. godine.

„kozmetičke” prirode, a da suštinski ne postoji spremnost nosilaca zakonodavne i izvršne vlasti da ga primenjuju. Emiterima je haos u etru odgovarao, jer su mogli da emituju svoje programe bez kontrole i bilo kakve finansijske obaveze prema drživi čiji resurs su koristili.

Radi razrešenja svojevrsne krize u funkcionisanju Saveta, u avgustu 2004, Narodna skupština donosi Zakon o izmenama i dopunama zakona o radio-difuziji¹⁸, kojim se utvrđuje korekcija članova 23. i 24. postojećeg zakona koji se odnosi na proceduru i izbor članova Saveta RRA i listu ovlašćenih predlagača, što je uslovilo pokretanje procedure za izbor novog Saveta. Zakon je predvideo da mandat članova Saveta traje od dve do šest godina, a da se njegovo finansiranje ostvaruje od sredstava koja se ostvaruju na ime naknada koje su u obavezi da plaćaju emiteri.

Zakon o radiodifuziji (2002.) definisao je: postupak i proceduru izdavanja dozvola emiterima¹⁹, opšte programske standarde²⁰, odrednice protiv sprečavanja nedozvoljene medijske koncentracije, reklamiranje i sponzorstvo²¹ i konačno i najbitnije, modele emitera radio i televizijskih programa, posebno detaljno definišući model javnog radio-difuznog servisa. U tom smislu, pravno ili fizičko

-
- 18 Zakon je usvojen 24. avgusta 2004. godine, Službeni glasnik Republike Srbije, broj 97 iz 2004. godine.
- 19 Postupak dodele dozvola za emitovanje programa je javan i pod jednakim uslovima. Dozvolu može dobiti samo domaće fizičko ili pravno lice registrovano za ovu vrstu poslova, a ne može dobiti preduzeće, ustanova ili drugo pravno lice čiji je osnivač Skupština Srbije ili autonomna pokrajina, političke stranke, organizacije i koalicije. Strano fizičko ili pravno lice može učestvovati u osnivačkom kapitalu medija najviše do 49% i ne može učestvovati u osnivačkom kapitalu ustanova javnog radio-difuznog servisa. Dozvola za emitovanje radio i televizijskog programa izdaje se za period od osam godina i može biti oduzeta od strane Agencije ukoliko emiter prekrši propisane uslove. Emiter koji je dobio pravo na emitovanje programa plaća naknadu za emitovanje koja se uplaćuje na račun Republičke radio-difuzne agencije, odnosno Agencije za telekomunikacije. Visinu naknade utvrđuje Agencija uz saglasnost Vlade na osnovu parametara kao što su broj stanovnika na području na kome se emituje program i programski koncept emitera. Dozvolom za emitovanje programa utvrđuju se programski i tehnički standardi za proizvodnju i emitovanje programa i neophodno je da njihovo izdavanje bude usklađeno i sa Zakonom o telekomunikacijama, odnosno planom raspodele radio frekvencija, za šta je trenutno nadležno Ministarstvo za kapitalne investicije RS i njegov resor za telekomunikacije. O izdatim dozvolama se vodi registar.
- 20 Emiteri su dužni da primenjuju svetske i nacionalne standarde, da obezbede proizvodnju i emitovanje kvalitetnog programa, kako sa aspekta sadržaja, tako i sa aspekta tehničkih komponenti (član 68.). Tokom emitovanja programa, radio i televizijske stanice su u obavezi da se identifikuju na odgovarajuće načine (član 69.). Emiteri su u obavezi da od ukupnog godišnjeg emitovanog programa, emituju najmanje 50% programa proizvedenog na srpskom jeziku, od čega je bar 50% vlastite produkcije (član 73.). Emiteri koji emituju programe namenjene nacionalnim manjinama u obavezi su da od ukupnog godišnjeg vremena bar 50% emituju sopstvene produkcije (član 73.), pri čemu se pod pojmom sopstvene produkcije podrazumevaju i kooprodukcije. Zakonskim odredbama se takođe stimuliše nezavisna radio i televizijska produkcija.
- 21 Do donošenja Zakona o oglašavanju (2005), oblast reklamiranja i sponzorisavanja na programima elektronskih medija bila je regulisana Zakonom o radiodifuziji. Sa donošenjem novog Zakona, prestalo je važenje skoro osam, od ukupno deset, odredbi Zakona o radiodifuziji. Od preostalih odredbi ostala je odredba kojom se zabranjuje reklamiranje političkih organizacija van predizbornih kampanja (član 106.) i kaznenih odredbi predviđenih članom 113. (izuzev one definisane stavom 1).

lice koje je registrovano za delatnost proizvodnje i emitovanja radio i televizijskog programa stiče status emitera koji prema odredbama Zakona (član 43.) može biti:

- ustanova javnog radio-difuznog servisa;
- komercijalna radio i/ili televizijska stanica;
- radio i/ili televizijska stanica civilnog sektora i
- radio i/ili televizijske stanice lokalne ili regionalne zajednice, koje bi do kraja 2007. godine trebalo da budu privatizovane.

Ustanove javnog radiodifuznog servisa Republike Srbije ili autonomne pokrajine moraju da obezbede kvalitetan prijem radijskog, odnosno televizijskog signala, za najmanje 90% stanovništva u željenoj zoni servisa, dok komercijalni radiodifuzni servis mora da obezbedi kvalitetan radijski, odnosno televizijski signal, za najmanje 60% stanovništva. Nosioци javnog radiodifuznog servisa u Srbiji su republička i pokrajinska radiodifuzna ustanova, odnosno Radiodifuzna ustanova Srbije i Radiodifuzna ustanova Vojvodine. One obavljaju delatnost proizvodnje i emitovanja radio i televizijskog programa i imaju posebne obaveze u vezi sa ostvarivanjem opšteg, javnog interesa u oblasti informisanja, obaveštavanja i komuniciranja.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o radiodifuziji (2006)

Nakon konstituisanja Saveta RRA kao najznačajnijeg koraka ka uspostavljanju legalnog i legitimnog sistema javnog emitovanja u Srbiji, ovo telo je u januaru 2006. raspisalo Konkurs za dodelu frekvencija. Tokom trajanja procedure i okončanja pojedinih faza - dodele nacionalnih i regionalnih, a potom i lokalnih frekvencija, legitimitet rada ovog tela koliko-toliko je bio očuvan, međutim pred problemom definitivnog sprovođenja ukidanja i zabrane rada stanica²² koje nisu dobile potrebne dozvole. Jedno od rešenja nađeno je u novoj korekciji, donošenju Zakona o izmeni i dopuni Zakona o radio-difuziji. Na četvrtu godišnjicu donošenja Zakona o radio-difuziji, 19. jula 2006. godine, pred poslanicima

22 Događaji s kraja aprila i početka maja 2006. godine u kojima je došlo do vrlo nasilnog prekida rada BK TV, medijskog sistema koji se nalazio u vlasništvu Bogoljuba i porodice Karić, a koji nije dobio validnu dozvolu za rad, prilično je negativno uticao na opšti društveni ugled odluka i uopšte Saveta RRA. bez obzira koliko odluka o ne dodeljivanju frekvencije ovoj stanici bila opravdana i argumentovana celokupna procedura gašenja i prekida emitovanja programa koja je sprovedena delovala je prilično nasilno, nedemokratski i što je najbitnije ovo je bila jedina tv stanica prema kojoj je ovakva mera primenjena, a bilo je još tv stanica koje istu dozvolu nisu dobile pa su prema tome i nelegitimno emitovale program. Lošem utisku i realnu sumnju u ishitreno ukidanje ove TV stanice i pored činjenice da nisu iscrpljeni svi legitimni mehanizmi rukovodstva ove stanice u smislu žalbi nadležnim organima, doprinela je i činjenica da su predstavnici RRA uložili napore da obustave satelitsko i internet emitovanje programa, iako je stanica imala validne komercijalne ugovore za ovaj oblik distribucije programa. U nekim segmentima svog delovanja Savet RRA sebi je dao prava veća od vrhovnog suda Srbije.

Republičkog parlamenta, ishitreno i pred letnju pauzu u radu ovog tela, pojavio se tekst Izmena i dopuna Zakona o radio-difuziji koji je posle manjih diskusija, od strane poslanika i usvojen. Međutim, kada je tekst Zakona prema proceduri trebalo da potpiše Predsednik Republike Srbije, na savet svog tima, on to odbija, navodeći kao razlog to što neke odredbe ovog Zakona narušavaju demokratske principe i nisu usaglašene sa evropskim standardima²³.

Donošenju ovog zakona zbog suštinskih primedbi protivili su se Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Evropska komisija, strani medijski stručnjaci²⁴, Ministarstvo kulture Republike Srbije, strukovna udruženja, rukovodeći se kriterijumima da:

- Država koja pretenduje na članstvo u Evropskoj uniji mora donositi zakone koji su u skladu sa evropskim standardima;
- Radiodifuzna agencija bi morala da bude nezavisni subjekt koji ukoliko nekome podnosi izveštaje o svom radu, to ne može biti Vlada već samo Narodna skupština;
- Političke stranke i njihovi lideri ne smeju biti vlasnici medija i
- Mediji pred zakonom moraju biti jednaki i ravnopravni i u svom radu moraju štiti osnovne civilizacijske i demokratske vrednosti jednog društva.

Međutim, kada je na jesenjem zasedanju Parlament ponovo usvojio pomenuti Zakon, bez bilo kakvih korekcija, prema važećem Ustavu i zakonima, predsednik Republike je bio u obavezi da potpiše Zakon o izmenama i dopuna Zakona o radio-difuziji koji je 3. oktobra 2006. objavljen u Službenom glasniku RS²⁵.

Najkrupnija novina karakteristična za ovaj Zakon je davanje vrlo velikih ovlašćenja Savetu RRA, telu koje se u nekim segmentima svojih nadležnosti postavlja čak i iznad Saveta Agencije za telekomunikacije²⁶, što nije najrealniji odraz logičnog redosleda ovlašćenja, ali i indirektno izraženiji uticaj organa zakonodavne i izvršne vlasti na sferu medija. Konkretne odredbe i korekcije koje su postale realnost sa ovim Zakonom su:

- jasnije i preciznije definisanje odredbi koje se odnose na kablovsku i satelitsku difuziju radio i televizijskog programa;

23 „Tadić smatra da bi dopunama bila ozbiljno narušena nezavisnost rada RRA, jer se predviđa da saglasnost na njen finansijski plan daje Vlada a ne Skupština. Na uskraćen potpis i odobravanja i oštra negodovanja” (*Prepravke na doradu*, Večernje Novosti, 28. 7.2006, str. 6).

24 Jedan od evropskih medijskih eksperata dr Karol Jakubovič istakao je da je Savet RRA, svojim netransparentnim odlukom, prekršio ne samo domaće zakone, već i Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (*RRA prekršila zakon*, Blic, 28. 7.2006, str. 9).

25 *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 85, Beograd, 3. oktobar 2006,

26 „Veća ovlašćenja RRA dobila zato što RATEL nije radio svoj deo posla” izjavio dr Nenad Cekić, predsednika Saveta RRA (*Na pirate bez nasilja*, Politika, 6. 10. 2006, A8).

- izraženije insistiranje na poštovanju „opštih programskih standarda” od strane emitera;
- da se članovi Saveta RRA biraju na predlog „konferencija univerziteta” i „tradicionalnih crkvenih i verskih zajednica”, a ne kao što je bilo u odredbama prethodnog Zakona „rektora univerziteta u RS, putem zajednikog dogovora”, odnosno „crkve i verske zajednice”;
- saglasnost na finansijski plan Agencije RRA prema ranijim odredbama davala je Skupština, dok se izmenama definiše da će to telo ubuduće biti Vlada;
- za svaku promenu strukture ili porekla kapitala koji je uložen u medij, mora biti pribavljena saglasnost Agencije;
- produžava se rok sa 60 na 90 dana, u kome emiter koji je dobio dozvolu za emitovanje mora da počne sa radom²⁷;
- detaljno je preciziran postupak i procedura kojom će emiterima koji neovlašćeno, bez dozvole, emituju program ovo pravo biti uskraćeno;
- vrši se korekcija u visini plaćanja nadoknade za emitovanje radio programa koja je trebalo da iznosi 20% od visine naknade utvrđene za emitovanje televizijskog programa i koja sada iznosi 5% ove sume;
- ukida odredbu po kojoj isto lice najviše u dva mandata može biti član Saveta RRA čime se suštinski otvara prostor da adekvatna osoba doživotno ima funkciju u ovom telu;
- bliže određuje uslove i postupak reklamiranja političkih partija;
- zvanično verifikuje ovlašćenje Javnog preduzeća koje obavlja delatnost proizvodnje i distribucije električne energije da vrši naplatu mesečne pretplate iz koje se finansiraju republička i pokrajinska ustanova javnog radio difuznog servisa.

Iako je suštinski vrlo sporan, ovaj Zakon je omogućio da se načini korak bliže ka definitivnom uređenju delatnosti i tržišta elektronskih medija u Srbiji, prvenstveno iz razloga preciziranja konsekvenci koje se primenjuju prema nelegalnim emiterima²⁸. Kritici su svakako podložne odredbe kojima se daju vrlo velika ovlašćenja Savetu RRA, koja se donekle pojavljuje kao apsolutno najbitniji subjekt elektronskog emitovanja na prostoru republike²⁹. Zabrinjavajući element vezan za ovaj Zakon takođe je u vezi sa čitavom idejom njegovog donošenja koja je potencijalno utrla put političkoj metodologiji u kojoj će svaka politička oligarhija, shodno potrebama, moći da piše i usvaja zakone, precizno ih balansirajući prema aktuelnim vlastitim ili potrebama domaćih i inostranih partnera.

27 Ova korekcija je izazvala niz sumnji iz razloga što je smatrano da je doneta kako bi se izašlo u susret jednom emiteru TV FOX, koji i pored validne dozvole nije počeo sa emitovanjem programa.

28 Tamara Skrozza: *Mirno ukidanje divljih*, Vreme, broj 824, 19. oktobar 2006.

29 Aktuelni Zakon o radiodifuziji u Bugarskoj je menjan čak osam puta.

Strategija razvoja radio-difuzije u Srbiji

Neposredno pred preduzimanje konkretnih koraka u cilju uređenja tržišta elektronskih medija i raspisivanje konkursa za dodelu frekvencija radio i televizijskim emiterima, Republička radiodifuzna agencija (RRA) je sredinom 2005. godine donela nekoliko dokumenata koji su od velike važnosti za dugoročno planiranje sfere radiodifuzije u Srbiji. Reč je o: Strategiji razvoja radiodifuzije u Srbiji do 2013. godine, Planu raspodele radio-frekvencija i Pravilniku o naknadama za emitovanje radio i televizijskog programa, akta čije je donošenje bilo preduslov za raspisivanje konkursa za izdavanje dozvola za emitovanje televizijskog i radio programa. Strategija razvoja radio-difuzije u Srbiji do 2013. predstavlja dokument koji određuje glavne pravce razvoja u oblasti radiodifuzije, kao oblasti koja je od najveće važnosti za javno informisanje građana Srbije. Dokument se odnosi na period do 2013. godine, što znači da bi osnovni ciljevi strategije trebalo da budu ostvareni u roku od osam godina, koliko traje period važenja pojedinačne dozvole za emitovanje programa. U fokusu Strategije, našlo se deset oblasti:

1. Dijagnoza stanja u nacionalnoj radiodifuziji

Stanje u sferi radiodifuzije procenjeno je kao „neuređeno i opterećeno problemima nasleđenim iz prošlost”. Na osnovu javnog poziva Saveta Republičke radiodifuzne agencije (jun 2005) i podataka dobijenih od nadležnih službi Ministarstva za kapitalne investicije (Sektora za telekomunikacije), Agencija je evidentirala ukupno 755 emitera – od čega 543 radio stanica i 139 stanica koje emituju i radio i TV program. Iako je članom 119. Zakona o radiodifuziji u julu 2002. praktično naložen moratorijum na zatečeno stanje u radiodifuziji, veliki broj emitera je i posle ovog roka postavljao nove predajnike, iako dozvole za emitovanje programa i posjedovanje radio-stanica od tada pa do danas nisu izdate, a nikao je i veliki broj sasvim novih stanica.

2. Transformacija RTS-a u ustanove javnog radio-difuznog servisa

Dinamika transformacije RTS-a je jasno utvrđena izmenama i dopunom Zakona o radiodifuziji kojim je precizirano da njen krajnji rok bude: 31. april 2006.

3. Aproximativno utvrđenje broja i vrste emitera

U ovom delu Strategija Savet RRA predviđa da u analognoj radiodifuziji može postojati najviše 5 komercijalnih TV emitera za nacionalno područje emitovanja, 30-40 regionalnih televizija i oko 160 lokalnih. U analognoj zemaljskoj radiodifuziji moguće je funkcionisanje do 5 emitera na nacionalnom nivou, oko 50 regionalnih radio stanica i više od 260 lokalnih. Neke od lokalnih radio stanica mogu imati status stanica civilnog sektora³⁰.

4. Privatizacija elektronskih medija čiji je osnivač skupština opština ili gradova

Ova vrsta stanica je posebno osetljiva na političke pritiske jer njihovo rukovodstvo biraju organi lokalne samouprave. Agencija će stimulisati proces privatizacije. Onim stanicama koje u međuvremenu dobiju dozvolu, a do kraja 2007. ne okončaju proces privatizacije, dozvola će biti oduzeta.

5. Komercijalna radiodifuzija

Komercijalni emiteri moraju zadovoljiti određene uslove za emitovanje kao što su: tehnički, organizacioni, programski i ekonomski minimum, transparentnost strukture vlasništva i finansija, kao i nepostojanje nedozvoljene medijske koncentracije. Kriterijumi se dele na kvantitativne (gledanost/slušanost i finansijski uspeh) i kvalitativne (kvalitet programa i reputacija).

6. Kablovska i satelitsko emitovanje programa

To su oblasti u kojima bi primarnu ulogu trebalo da ima Agencija za telekomunikacije kao nosilac sistemskog uređenja.

---

³⁰ Veoma mnogo primedbi se može staviti na definisanje upravo ovolikog broja emitera na svim nivoima. Sa uvođenjem digitalnog emitovanja radio i televizijskog programa, svakako će se otvoriti mogućnost za mnogo veći broj emitera u istim frekvencijskim spektrima. Broj, pogotovo nacionalnih emitera, definisan je u skladu sa interesima političke elite ko treba i ko može da dobije dozvolu za emitovanje, s obzirom da se u nekim trenucima spekulisalo da će broj nacionalnih TV i radio emitera biti čak 6 ili 7.

7. Uloga RRA u razvoju digitalne radiodifuzije

U planu ovog tela je da stimulatивно utiče na što brži prelazak na digitalni način emitovanja programa.

8. Principi i pravila nadzora nad radom svih emitera

To podrazumeva da će svi nacionalni emiteri biti pod stalnim nadzorom, dok će ostali biti kontrolisani prema shemi koju utvrdi Agencija. Predmet nadzora će biti: poštovanje minimalnih programskih kriterijuma, poštovanje odredba o reklamiranju, poštovanje autorskih i drugih srodnih prava i poštovanje odredaba o medijskoj koncentraciji. Ustanove javnog servisa biće pod posebnim režimom.

9. Potreba uvođenja jedinstvenog emisionog sistema na čitavoj teritoriji Republike

Pretpostavka je postojanje tehničkih preduslova za sređivanje stanja u oblasti radiodifuzije.

10. Stanje postojeće zakonske regulative

RRA planira da u narednom periodu inicira one promene Zakona o radio difuziji koje bi ga učinile efikasnijim i jasnijim.

Ukoliko se i samo na osnovu oblasti kojima se bavi analizira ova Strategija, može se zaključiti da je pre reč o dokumentu koji daje opis stanja, nego o aktu kojim se precizira niz aktivnosti i programa za dugoročni strateški razvoj. Da bi ovaj dokumet bio strateški plan, neophodno je da sadrži: viziju i misiju, dugoročne ciljeve, razvojenu strategiju, kriterijume i indikatore evaluacije, resurse, vremenska određenja. Ovako, osim upoznavanja sa problemima koji se tiču sadašnjeg stanja u radiodifuziji³¹, ovaj dokument suštinski nema osnovne elemente strategije, pa prema tome, nakon nekog kontrolnog vremenskog perioda, ne možemo govoriti o činjenici da li su predviđeni ciljevi ostvareni ili ne. Njih jednostavno u ovom dokumentu nema.

---

31 www.rra.org.yu.

Konkurs Republičke radiodifuzne agencije za dodelu frekvencija januar, 2006.

Nakon donošenja Strategije razvoja radio-difuzije u Srbiji do 2013, Savet Republičke radiodifuzne agencije je u januaru 2006. godine na osnovu člana 49. i 50. Zakona o radiodifuziji³² i uz saglasnost Vlade³³, raspisao Javni konkurs za izdavanje dozvola za emitovanje televizijskog i radio programa³⁴. Konkurs je podrazumevao izdavanje dozvola za emitovanje radio i televizijskog programa za područje:

- čitave republike Srbije (pet radio i pet tv mreža/emitera),
- autonomne pokrajne (jedan radio i jedan tv emiter) i
- grada Beograda kao regiona (četrnaest emitera radio i šest emitera televizijskog programa).

Prema uslovima Konkursa, podnosioci prijava bili su u obavezi da ispune: tehničke, organizacione i programske uslove, kao i sve ostale uslove predviđene republičkim Zakonom o telekomunikacijama i Zakonom o radio-difuziji. Ono što je privuklo veliku pažnju svih medija zainteresovanih za učesće na Konkursu bila je visina pojedinačnih godišnjih naknada koje su radio i televizijski emiteri bili u obavezi da izdvoje. Za emitovanje televizijskog programa na području Republike predviđena je naknada u iznosu 60.733.808,00 dinara, dok je za emitovanje radio programa propisana suma od 12.146.761,00 dinara. Za emitovanje na području Autonomne pokrajine predviđena je naknada u iznosu od 22.775.178,00 dinara za emitovanje televizijskog programa i 4.555.035,00 dinara za emitovanje radio programa. Za emitovanje programa na području regiona - Grada Beograda predviđene su naknade od 12.146.761,00 dinara za emitere televizijskog programa i 2.429.352,00 dinara za radio programe³⁵.

Tarife definisane od strane RRA i verifikovane od strane Republičke Skupštine izazvale su burne reakcije medijskih udruženja (ANEM, APRES - Asocijacija privatnih emitera Srbije), zainteresovanih emitera i to posebno emitera radio programa koji su najviše primedbi imali na definisan odnos 1:5³⁶ koji je postavljen kao odnos cene zakupa etra za emitovanje radio i TV programa. Svoje neslaganje argumentovali su činjenicom da je odnos cena zakupa reklamnog radijskog i

32 *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 42/02, 97/04, 76/05 i 79/05.

33 Pitanje: Šta da nije bilo saglasnosti ?!

34 Uslovi konkursa objavljeni su u *Službenom glasniku Republike Srbije* i dnevnom listu *Politika*.

35 „Signal, pa šta košta!”, *Večernje Novosti*, 11. 3. 2006, str. 3.

36 Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o radio difuziji (oktobar, 2006.) definisano je da će radio emiteri biti u obavezi da plaćaju samo 5% od visine naknade koja je utvrđena za televizijske emitere, čime su uvaženi predlozi strukovnih udruženja.

televizijskog programa najčešće 1:20³⁷, što je možda dobar odnos i za utvrđivanje visine naknade za korišćenje dozvoljenog obima etra³⁸.

Konkursom je propisana i visina pojedinačnih godišnjih naknada koje su emiteri bili u obavezi da plaćaju za korišćenje radiofrekvencija na osnovu izdate dozvole za radiodifuznu stanicu (sredstva namenjena Republičkoj agenciji za telekomunikacije - RATEL), a koja za frekvencije sa nacionalnom pokrivenošću i emitere televizijskog programa iznose 9.698.043,00 dinara i emitere radio programa na teritoriji čitave republike 969.804,30 dinara. Naknada za frekvencije komercijalnih televizijskih emitera sa regionalnom - pokrajinskom pokrivenošću iznosi 3.639.532,00, a radio programa 363.953,20 dinara. Emiteri televizijskog programa za region Grada Beograda na ime dozvole za radiodifuznu stanicu u obavezi su da plate 2.925.000,00 dinara, dok ista kategorija radio emitera plaća 292.500,00 dinara.

Rok koji je predviđen za podnošenje prijave, zajedno sa propisanom dokumentacijom, je 60 dana od dana objavljivanja oglasa, dok se Republička radio-difuzna agencija (RRA) obavezala da u roku od sedam dana od dana isteka roka za podnošenje prijava na konkurs, javno objavi listu svih podnosilaca prijava. Rok predviđen za donošenje odluka je 90 dana od dana objavljivanja liste prijavljenih na javni konkurs.

U zavisnosti od činjenice za koje područje emitovanje se prijavljuju, postojeći ili budući emiteri, vlasnici radio i televizijskih stanica su bili u obavezi da uz prijavu uplate depozit. Po donošenju odluke o raspodeli frekvencija, RRA se obavezuje da uplaćeni depozit vrati učesnicima konkursa koji nisu dobili dozvole za emitovanje, dok onima koji su ih dobili za tu sumu umanjuje obevezu plaćanja licence. Objavljivanje konkursa krajem januara 2006. godine unelo je mnogo nade i optimizma da će konačno doći do uređenja oblasti delatnosti komercijalnih elektronskih medija. **Konkurs je imao značaj i sa aspekta uvođenja reda u tržište elektronskih medija kao bitan faktor afirmacije kvalitetnog poslovanja, smanjenja konkurencije i povećanja budžete radio stanica.**

Do roka koji je označen kao krajnji za podnošenje prijava, reč je o 27. martu, Republička radio-difuzna agencija (RRA) je prema zakonskoj obavezi objavila listu kandidata koji su konkurisali i čije su prijave uzete u razmatranje. Za pet dozvola za emitovanje televizijskog programa na nacionalnom nivou, konkurisalo

37 „Emiterima troškovi previsoki”, *Danas*, 21. 1.2006, str. 7.

38 Korekcija koju su profesionalna udruženja predlagala po pitanju visine tarifa i nesrazmernog odnosa između izdvajanja radio i televizijskih stanica korigovane su 2006. godine Izmenama i dopunama Zakona o radio-difuziji.

je petnaest (15) kandidata: TV „Sigma” - Kipar, TV „Fox” - SAD, TV RTL - Nemačka, TV CME - V. Britanija, TV „Pink” - SCG, TV B92 - SCG, TV „Košava - Hepi” - SCG, TV BK - SCG, TV MTS - SCG, TV „Politika - MTT” - SCG/Švedska, TV „Pro 5” - Rumunija, TV 5 - SCG, TV „Avala” - SCG, TV ITC - SCG i TV „Super” - SCG. RTV „Politika” je odbijena zbog sporne vlasničke strukture, odnosno prisustva državnog kapitala i nedozvoljene medijske koncentracije, kao i uplate depozita po isteku roka. Veliko uzbuđenje je izazvala i situacija u kojoj je konkursna dokumentacija RTL-a prvo automatski odbačena zbog nepoštovanja zakonskih odredbi, po kojima 49% kapitala može biti u stranom vlasništvu dok ostalih 51% mora biti u domaćem. Posle brojnih pritisaka, čak i od strane Ministra kulture i informisanja, pa čak i Ministarstva inostranih poslova, kandidatura RTL-a³⁹ je vraćena u proceduru.

Za emitovanje radio programa na pet nacionalnih mreža konkurisalo je devet stanica čije su kandidature prihvaćene, a to su: „Kis FM”, „Pro FM”, Radio „B92”, Radio „Indeks”, Radio „S”, Radio „Fokus”, „Sigma FM” i „TDI radio”⁴⁰. Kandidatura Radija „Novosti” odbijena je zbog nepotpune dokumentacije. Za jednu TV mrežu na teritoriji Vojvodine prihvaćene su prijave tri stanice: „TV Panonija”, subotičke „Super TV” i „TV Most”, dok se za jednu pokrajinsku radio mrežu nije prijavio nijedan emiter.

Za šest TV mreža na teritoriji Beograda prihvaćene su prijave devet emitera - „Art TV”, „Enter TV”, „Košava”, „SOS kanal”, „TV Metropolis”, „TV Most”, „TV Palma”, „TV Plus” i „Studio B”, dok je za 14 radio programa na teritoriji Beograda prihvaćena kandidatura čak 40 stanica, među kojima su: „Akademac”, „Art radio”, „Beta plus”, „BK radio”, „Golf”, „Ekološki radio Bandini”, „Idea

39 Struktura kapitala RTL d. o. o.: RTL Group (49%), Phramaswiss d. o. o. (10%), HVB banka SCG (9%), „Mali kolektiv - ETB” d. o. o. (17%) i Atlas sistem d. o. o. (15%).

40 Socijalistička partija Srbije bila je do 2003. godine vlasnik „Radija S”, koji je potom privatizovan od strane preduzeće „AS Medija” vlasnika Ljubinka Anđelković, majka funkcionera SPS, Zorana Anđelkovića. Za nacionalnu dozvolu kandidovao se i „Radio Indeks”, koji je u vlasništvu četiri fizička i tri pravna lica. Najveći osnivački ulog, od 88 odsto, ima direktor Zoran Mihajlović, a po jedan procenat je u vlasništvu glavnog i odgovornog urednika Milorada Roganovića, Blagoja Popovskog i Suzane Nikolić. U osnivačkom kapitalu učešće od po tri procenta imaju i tri agencije: „Agitprop”, „Reklama” i „AS program”. Prvi osnivači ove radio stanice su bili Beogradski univerzitet i Univerzitet umetnosti, a od 1999. godine Radio „Indeks” je privatno vlasništvo. Pre osam godina, dakle 1998. godine, stanici nije odgovoreno na zahtev za dobijanje dozvole, čime je ova stanica suštinski imala status piratske radio stanice. Prema rečima većinskog vlasnika, Zorana Mihajlovića, „Radio Indeks” je bio jedna od retkih stanica koja nije bila pod kontrolom režima. Branivoje Lazović, vlasnik „Euro Luks Petrola”, čija je osnovna delatnost nafta i naftni derivati, vlasnik je i „Roudstara” (Roadstar radija). Glavni i odgovorni urednik Vladimir Čeh rekao je da će ta stanica program prilagoditi najpre ljudima koji putuju i da je planirano početno ulaganje od 500.000 Evra. Predstavnici „Sigma FM” radija, u čijem vlasništvu je 49 odsto kiparskog kapitala, spremni su da u prvoj godini investiraju milion i po evra i zaposle 19 profesionalaca. Ukoliko dobiju nacionalnu dozvolu „TDI radio”, vlasništvo Miloša Krdžića, investiraće oko 400.000 evra. Izvršni direktor Ružica Krdžić smatra da bi investicija bila ekonomski isplativa tek za nekoliko godina. (*Vlasnik Radija S majka Zorana Anđelkovića*, Danas, 17. 4. 2006, str. 28).

FM", „Lane", Luna", „M radio", „Maxis", „Naxi", „Nostalgie", „Novosti", „OK radio", „Radio 24", „Radio 988", „Radio Sky", „Radio Avala krug", „Balkan", „Bonton", „Venus", „Glas Beograda" i „Delfin". Za radio frekvenciju u Beogradu konkurenciji su i „Radio JAT", „Košava", „MFM", „Oranž FM", „Perper", „Pingvin", „Pink", „Roda", „Studio B", „Radio Tri", „Radio Hit", „Sport FM", „TDI radio", „Top FM", „Filmski radio Žabac", „Sity radio" i „Cricket radio". Ukupno je odbačeno devet prijava zbog neispunjavanja zakonskih uslova, nepotpunosti i/ili neblagovremenosti u dostavljanju dokumentacije. Među njima su bili YU radio, koji je odbijen zato što je u stoprocentnom vlasništvu države, kao i IBC i BS FM. Iz istog razloga odbačene su i prijave „Radija Flash" i „Radija Grad".

Pred Republičkom radio-difuznom agencijom postavljen je nimalo zahvalan posao, a to je analiza svih prispelih prijava na konkurs. Članovi Agencije su se opredelili da u cilju obezbeđenja svojevrstne transparentnosti, javno, iz dana u dan razgovaraju sa predstavnicima svih zainteresovanih emitera i u tom smislu prividno je ispoštovano načelo transparentnosti. Javnost nije mogla da ima uvid u celokupnu konkursnu dokumentaciju, ali je mogla da u informativnim programima i emisijama vidi najzanimljivije detalje razgovora članova Agencije sa vlasnicima, urednicima i direktorima medijskih kuća. Već tokom ovog procesa sporadično su se pojavljivali komentari u javnosti na račun metodološke utemeljenosti čitave procedure. Vrlo su zanimljiva bila pitanja članova RRA i odgovori pojedinih direktora i glavnih i odgovornih urednika, a koja su se u najvećem broju slučajeva odnosila na vlasničku strukturu, kao i planove medijâ, radio i televizijskih stanica u pogledu investicija i razvoja. Ono što je bilo očigledno bio je vrlo visok stepen arogancije članova Saveta RRA u razgovoru sa kandidatima. U odnosu na neke, bilo je čak i elemenata narušavanja dostojanstva i ljudskih prava, dok je u odnosu na neke druge, postojala nekritična i pozitivna procena svega što su učesnici konkursa u ovom intervjuu izjavljivali.

Odluke o dedeli nacionalnih radio i televizijskih frekvencija RRA je prema ocenama stručne i opšte javnosti donela vrlo brzo. Dozvolu za emitovanje televizijskog programa na teritoriji čitave zemlje dobile su sledeće televizijske stanice: „TV FOX", „TV B92", „TV Pink", „TV Avala" i kombinacija „TV Košava/TV Hepi". Dozvolu za emitovanje programa na teritoriji pokrajne dobila je „TV Panonija". Pet radijskih frekvencija za nacionalno emitovanje dobile su radio stanice: „Radio S", „Radio B92", „Radio Index", „Radio Fokus" i „Radio Roadstar". Reakcije na donete odluke su bile vrlo burne u smislu čega su se primedbe prvenstveno odnosile na nejasne kriterijume po kojima su verifikovani podaci koje su emiteri izneli u konkursnoj dokumentaciji. Članovi RRA su se pozivali na činjenicu da prema zakonu nisu u obavezi da svoje odluke obrazlažu. Onog trenutka kada je RRA naredila da organi reda suspenduju na 30 dana, a potom potpuno obustave emitovanje „BK TV", koja je otvoreno skretala pažnju

na neregularnosti u dodeli frekvencija, Republička radiodifuzna agencija je protiv sebe i svojih odluka imala kako čitav BK sistem, tako i značajan deo javnosti koji je bio poklonik programa ove televizije, potom predstavnike RTL, a time i nemačke javnosti. To se očitovalo kroz oštre zamerke na rad Agencije od strane nemačkog ambasadora u Srbiji, predstavnika evropskih organizacija i institucija⁴¹ i konačno profesionalnih, strukovnih i drugih medijskih udruženja u zemlji i Evropi⁴², koja su oštro kritikovala čitavu proceduru dodele frekvencija i čenjenicu da su dozvole dodeljene nepostojećim radio i TV stanicama, stanicama kod kojih postoji sukob interesa u odnosu na članove Agencije i konačno dodelu frekvencija pojedincima i interesnim grupama koje su bile vrlo bliske režimu Slobodana Miloševića, ili su njihovi rukovodioci bili bliski čelnicima SPS ili JUL-a.

Konkurs za radio i televizijske emitere za teritoriju Beograda, koja je tretirana kao region, raspisan je istovremeno kada i onaj na nacionalnom nivou, da bi odluka o onima koji su dobili to pravo bila objavljena početkom jula. Prema odluci RRA, pravo da emituju program u regionu Beograda u narednih osam godina dobile su televizijske stanice: „Art”, „Enter”, „SOS kanal”, „Metropolis”, „Televizija Plus” i „TV Studio B”. Dozvole za emitovanje radio programa na području glavnog grada, dobile su stanice: „Beta plus”, „Nostalgija”, „Naksi radio”, „Radio MFM”, „MIP radio”, „Radio Pink”, „Radio Studio B”, „Radio Tri”, „Sport FM”, „TDI Radio”, „Top FM”, „City radio”, „Radio Novosti” i „Radio Pingvin”⁴³. Vlasnici

41 Članica Evropskog parlamenta i Predsednica Delegacije za odnose sa zemljama Jugoistočne Evrope, Doris Pak, izrazila je razočarenje odlukama tendera za dodelu pet nacionalnih frekvencija komercijalnim televizijama u Srbiji, uz konstataciju da „tender nije bio pošten, transparentan i u mnogo pogleda se kršio zakon”. „Elektronski mediji, sloboda govora i sloboda štampe, jednake šanse za ekonomsko nadmetanje, vitalni su aspekti u jednoj funkcionalnoj demokratiji, posebno mladoj demokratiji koja teži ka evropskim integracijama,„

42 NUNS, UNS, ANEM; Međunarodna federacija novinara (IFJ) i Medijska organizacija za jugoistočne Evrope (SEEMO)

43 „**TV Art**” je najstarija komercijalne TV stanica, koja u Beogradu emituje od 1993. godine. Vlasnici su Petar Pojić, Andrija Pojić i Milan Atanasković. Vlasnik „**TV Entera**” je istoimeno preduzeće u postotnom vlasništvu Olivere Stakić. Ova firma otkupila je tehniku bivšeg kanala „YU info” za 74.930 evra i najavila da će nova stanica zadržati prostor „YU infa” u zgradi SIV-a. „**SOS kanal**” pripada Dragiši Kovačeviću, bivšem novinaru „**Studija B**” i bavi se sportskim sadržajima. „**TV Plus**” je u svojini kompanije „**Interspid**” čiji je jedini vlasnik Petar Komljenović. „**Interspid**” je dobio nacionalnu dozvolu za „**Radio Fokus**”, a kako je najavljeno, glavni urednik obe kuće biće Goran Kozić, bivši čelnik „**TV Politika**”. Predsednik „**UO Metropolis**” je Mića Jovanović, rektor Megatrend univerziteta. „**Studio B**” je televizija čiji je osnivač gradski parlament, ali koja ima obavezu da se privatizuje u narednoj godini. Pravo da emituju radio program dobile su stanice: „**Beta plus**”, „**Nostalgija**”, „**Naksi radio**”, „**Radio MFM**”, „**MIP radio**”, „**Radio Pink**”, „**Radio Studio B**”, „**Radio Tri**”, „**Sport FM**”, „**TDI radio**”, „**Top FM**”, „**Siti radio**”, „**Radio Pingvin**” i „**Radio Novosti**”, odnosno 14 od 46 prijavljenih. Radio „**Beta Plus**” planira da pokrene novinska agencija Beta, koja je u vlasništvu Radomira Diklića, Ljubice Marković i Dragana Janjića. U „**Beta Plus**” učestvuje i „**Međunarodni francuski radio**” (RFI). Vlasnik „**Radio Nostalgije**” Radenko Milić, pri čemu je reč o stanici koja pripada nizu istoimenih stanica koje emituju program širom sveta. Vlasnici „**Naksi radija**” su Goran Kovačević i Maja Raković. „**Radio MFM**” je eksperimentalna stanica koja emituje program od aprila 2006. „**MIP radio**” je povezan sa Sportskim klubom Partizan i njegov predstavnik je Žarko Zečević. Vlasnik „**Radija Pink**” je televizijski magnat Željko Mitrović, ali se on povezuje i sa vlasništvom „**Radio Pingvina**”. Formalni vlasnik „**Radio Pingvina**” je Branislav Stojanović, koji se bavi muzičkim izdavaštvom

18 beogradskih radio-stanica, koje odlukom Saveta RRA nisu dobile frekvenciju, organizovale su se sa ciljem da obore konkurs koji je prema njihovom mišljenju od početka bio sumnjiv.

Nakon definitivne podela frekvencija, dramatičnog gašenja BK televizije, u javnosti su se pojavili komentari, povremeno i vrlo zabrinjavajući, kao što je na primer bila izjava Ministra kulture i informisanja Dragana Kojadinovića, koji je najavio da će „konkurs za dodelu frekvencija kad- tad biti poništen”, kao i tužbe nadležnim sudovima protiv dr Nenada Cekića predsednika RRA, koja je podignuta od strane predstavnika BK televizije.

U želji da se odluke Agencije RRA zaštite i sprovedu u realnost, a na predlog članova Odbora za kulturu i informisanje Skupštine Srbije, ali ne i predsednika ovog skupštinskog tela, Aleksandra Lazarevića, poslanika G17+, predloženo je donošenje Zakona o izmenama i dopunama Zakona o radiodifuziji, koji je zvanično usvojen u oktobru 2006. godine. Suština ovih korekcija bila je u davanju većeg legitimiteta Savetu RRA i preciznijem definisanju procedure u odnosu na emiter kojem je trajno ili privremeno oduzeta dozvola za rad.

Zaključak

Tranzicija u postkomunističkim zemljama uz brojne političke, ekonomske i socijalne reforme podrazumevala je i demokratizaciju medijâ. Jedna od pretpostavki ovog procesa svakako je bila vezana za stvaranje normativnog regulatornog okvira koji je trebalo da bude usklađen sa standardima razvijenih demokratija, modelima njihovih javnih politika i pozitivnih propisa. Sa uređenjem medijske sfere u Srbiji nakon 2000. godine, počelo se kroz donošenje - proceduralno usvajanje, zakonskih akata. Međutim ono što je izostalo jeste istinska primena donetih propisa, pri čemu je prečesto, samo deklarativno potcrtavano da članstvo u Evropskoj Uniji i svi oblici evropskih integracija značajnim delom zavise i od ovih elemenata. Pokušaji da se u skladu sa zahtevima Evropske unije, regulišu i redefinišu funkcije i položaj medija delom su bili realni,

---

i direktor je „Siti rekordsa” i „Cento scene”. Vlasnik „**Sport FM**” je Zvonimir Šimunec. „**TDI radio**” je vlasništvo Miloša Krdžića, a bezuspešno je konkurisao i za nacionalnu dozvolu. Urednik programa „**Top FM**” je Zoran Modli, a vlasnik Saša Krstić. Stopstotni vlasnik „**Radija Siti**” je Vladimir Terzić. Osnivač „**Radija Tri**” je Trident medija grup koja je u domaćem vlasništvu 75 odsto, dok je u 25 odsto strani kapital. Vlasnik Milorad Ignjatović, tvrdi da je to je zato što se njegove, i firme sina Uroša, vode kao takve i u Americi. Nezvanično vlasništvo ove radio stanice vezuje se za ime ministra za kapitalne investicije Velimira Ilića. „**Radio Novosti**” je deoničarsko društvo koje su osnovali zaposleni u istoimenom radiju, pri čemu Kompanija Novosti ima samo pet odsto udela. Tri programa kanala „**Radija Studio B**” integrisani su u jedan radijski program koji će biti privatizovan kao i drugi elektronski mediji.

a delom fiktivni i u funkciji marketinga različitih političkih partija, skupštinskih odbora ili tela kojima je poveren ovaj zadatak.

Od zakonskih akata koji konkretno imaju zadatak da omoguće i uredе funkcionisanje elektronskih medija u novim i izmenjenim uslovima, najznačajnije mesto zauzimaju: Zakon o radiodifuziji RS (2002), Zakon o izmenama i dopunama Zakona o radio-difuziji RS (2004), Zakon o izmenama i dopunama Zakona o Radio-difuziji RS (2006), Zakona o telekomunikacijama RS (2003), Zakona o javnom informisanju RS (2003) i Zakona o oglašavanju RS (2005).

U njihovu izradu bila su uključena brojna nadležna Ministarstva (Ministarstvo kulture i medija, Ministarstvo za kapitalne investicije, Ministarstvo trgovine, turizma i usluga), domaći eksperti, nevladine organizacije i profesionalna udruženja, ali i evropske institucije, savetodavno i preko svojih eksperata. Celokupan postupak izrade i usvajanja zakona bio je vrlo spor, praćen brojnim opstrukcijama. Konačno, kada je i došlo do usvajanja zakonskih akata u Skupštini i njihovog proceduralnog objavljivanja u Službenom glasniku, oni ostaju „mrtvo slovo na papiru”, s obzirom da je tek nekoliko godina kasnije došlo do njihove kompletne primene. Ovim se potvrđuje teza da su Zakoni neophodni, ali sami po sebi ne mogu obezbediti promene, čak ni da stvore stoprocentno pozitivan ambijent za njihov početak. Uspešna transformacija, a posebno u tranzicionim uslovima, mora imati neophodnu potporu političkih subjekata koji su po ovim pitanjima i na našim prostorima krajnje ambivalentni. Nijedna vladajuća koalicija do sada nije pristala da bude prva koja će do najveće moguće mere osloboditi medije svog uticaja i kontrole. Iz tih razloga, zakonom proklamovana nezavisnost regulatornih tela (RRA, RATEL) u realnosti im ne obezbeđuje ovaj status, transformacija državne radio televizije u instituciju javnog servisa je usporena i parcijalna, postoje problemi u vezi sa uspostavljanjem mehanizma naplate RTV pretplate, pojavljuju se problemi u smislu privatizacije elektronskih medija koji su na meti finansijskih moćnika, novinari i medijski radnici i dalje su izloženi pritiscima i ucenama. Iz ovih razloga, apsolutno možemo zaključiti da je sistem funkcionisanja i poslovanja elektronskih medija u Srbiji tek neznatno unapređen, bez suštinske rekonstrukcije i transformacije, čime uređenje ove oblasti ostaje u domenu simulacije.

RECONSTRUCTION OF SERBIAN RADIO - POSSIBILITIES OF MEDIA FOR EUROPEAN INTEGRATION

Summary

The transformation of Serbian society in its process of transition regards the reconstruction and establishing new models of public and private electronic media. In this paper, we consider the main characteristic of this process, offering a description of European legal solution of media functioning.

The most important Acts which make a frame for the transformation of electronic media in Serbia, after the democratic changes, are: Broadcasting Act (2002), Law on Public Information (2003), Law on Telecommunications (2003), Law on Advertising (2005) and Law on changes and supplements of Broadcasting Act (2004, 2006). These Laws were elaborated with the participation of relevant professional associations and organizations, media and legal experts from the country, as well as the representatives of the OSCE and the CoE.

The most important regulatory body for electronic media is the Broadcasting Agency or rather the Broadcasting Agency Council (BAC) as its managing body. The provisions of the Broadcasting Act govern its establishment, role and competences. The role of the Agency is to develop a strategy for development in the sphere of broadcasting, issue broadcasting licenses, establish the conditions for operation of broadcasters, protect the interests of minorities and copyrights, as well as sanction the airing of programmes inciting discrimination, hatred or violence. Its role is also to monitor the observance of legal provisions on the part of broadcasters.

The independence of the Agency from the authorities is provided by the manner of appointment of nine BAC members elected in the Serbian Parliament upon the proposal of various social actors including NGOs, university, journalists' associations, media associations, parliaments, religious communities, the Serbian Government and the Government of the Autonomous Province of Vojvodina. Council members must be the personalities of high reputation and credibility, and their election must seek to avoid any conflict of interest. But when the Parliament adopted the Law of change and supplement Broadcasting Act special one from 2006, BAC became the most powerful body in electronic media sphere which caused stormy protests by many NGOs, the Independent Journalists Association of Serbia (IJAS), representatives of the international community - the OSCE and EU commission.

The second group of problems in the process of transformation electronic media in Serbia after deposal of Milosevic are: very slow transformation of state electronic media (RTS) into public service, problems with privatization of media, political pressure, bad economic circumstances, low economic and professional level of journalists, absences of research journalism and generally immature electronic media that is not able to act as a constituent of democratic and civil society. The summary conclusion about electronic media in Serbia today, seven years after the initiation of democratic changes, is that they are well-regulated, but many of the rules are out of use. Because of that, electronic media practice is a practice which remains in the realm of simulation, still far away from the essential democratic transformations, being a sine qua non for European integrations.